

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Павліва Андрія Петровича «Теорія імпульсів в урбаністичному розвитку великого міста» представлену на здобуття наукового ступеня доктора архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури у спеціалізовану вчену раду Д 35.052.11

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, ілюстрацій, списку використаних джерел, додатків, результатів впровадження. Обсяг дисертації 417 сторінки (в тому числі 338 сторінок основного тексту, 23 сторінки списку використаної літератури та 43 ілюстрації) та 13 сторінок додатків. Дисертація викладена українською мовою.

Актуальність дослідження. Складність та протиріччя сьогоденного уявлення про стан теоретичної спадщини урбаністики полягає у високій динамічності процесів що відбуваються у містах. Такі процеси мають не тільки кількісні показники, як наприклад рівень урбанізації (відсоток кількості міських мешканців), але і якісні показники просторового перетворення значних територій на суцільне антропогенне середовище. Особливої гостроти на цих територіях набувають процеси у сфері просторового планування, економіки, екології і демографії, взаємовідношення між яким має конфліктний характер. Формування інформаційного суспільства у глобалізованому світі само по собі не знімає ці протиріччя, а навпаки робить актуалізацію негативних процесів ще більш чіткішими та аналітично досконалішими.

Час від часу об'єктивно виникає наукова проблема теоретичного визначення процесів урбанізації, які були би актуалізовані на певному історичному етапі. Таким був період середини ХХ ст., коли коло актуальних проблем урбаністики знаходили своє відображення у маніфестах (наприклад «Афінська хартія») або у футуристичних концепціях, як наприклад у проєктах «міст майбутнього». Принципово той період розвитку містобудівної науки відрізняється від сучасного періоду, тим що наукова думка визначала можливий вектор подальшого розвитку урбанізованих утворень. Теперішній стан містобудівної науки характеризується намаганням, на тлі динамічних змін, встигати з'ясувати те що вже відбулось на урбанізованих територіях.

Автором констатується, при визначенні актуальності, що міста у нинішньому вигляді, формувались, здебільшого, як індустріальні центри та планувались в рамках модерного світогляду. Зміна системо-творчої економічної моделі призвела до кризи раніше панівних засад урбаністики.

Історія розвитку міст, котрі проходять фази стрибкоподібних перетворень є недослідженою в урбаністичній науці. Проблематика «перехідних етапів» в теорії і практиці урбаністики обумовлених глибокою трансформацією багатьох сфер сучасного суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Актуальності обраної теми підтверджується також змістом документів програмного характеру, міжнародного і державного рівня серед яких «Декларація про міста і інші населені пункти в новому тисячолітті», прийнята резолюцією спеціальних сесії Генеральної Асамблеї ООН від 9 червня 2001 р., «Гармонічна урбанізація: проблеми збалансованого територіального розвитку» (матеріали 4-го Всесвітнього форуму міст WUF, Нанкін, Китай, 2008 р.), «Токійській декларації МСА 2011», «Концепції сталого розвитку населених пунктів», схваленої Постановою Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. та інш.. Реалізація програмних документів відбувається шляхом розробки конкретних наукових тем, до яких можна віднести і тему дослідження що розглядається.

Мета та завдання дослідження. Сформульована мета передбачає розробку основних положень теорії імпульсів. У задачах дослідження визначені напрями вирішення поставленої наукової проблеми, серед яких найбільш важливими є: розкриття значення імпульсних факторів в урбаністичному розвитку міст; проведення аналізу сучасного стану теорії і практики урбаністики з визначенням основних проблем та формулювання методологічних підходів моделювання розвитку міст; розкриття історичних форм еволюції міських поселень; розробка основ прикладної теорії імпульсного розвитку міст; методичні засади прогнозування можливих імпульсів для керованого розвитку містобудівної системи; апробація положень теорії поліімпульсності.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані автором дещо у дискусійній формі, а саме: «об'єкт – є розгляд процесів, що відображають імпульсні явища в урбаністичному розвитку великого міста» і «предмет дослідження – вплив імпульсних факторів на розвиток великого міста, стрибкоподібні зміни урбаністичних структур, мотивацію населення та містоперетворюючий потенціал».

Методи дослідження, як це викладено у тексті дисертації, обумовлено п'ятьма головними напрямками, серед яких: аналіз прикладів стрибкоподібного розвитку містобудівних структур в історичній ретроспективі; дослідження стрибкоподібного розвитку урбаністичної тканини у межах сучасного містобудування; дослідницькі прийоми синтезу загальноісторичних закономірностей імпульсного розвитку міст; понятійне впорядкування практичного досвіду на прикладі Львова; систематизація позитивних та негативних прикладів стрибкоподібного розвитку сучасної постіндустріальної містобудівної тканини.

Автором дослідження отримана обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, що у цілому складають наукову новизну роботи. На його погляд такими новими науковими результатами будуть:

вдосконалення наукових джерела із сучасної урбаністики з огляду на їх критичне переосмислення як модерністської, так і постмодерністської систем; введення до наукового обігу особисті дослідження автора, котрі впливають на творення сучасного містобудування (футуристичні, маніфестаційні, рефлексивні); розробка методології дослідження урбаністичних процесів, що спирається на виявлення і диференціацію прикладів еволюційної чи передбаченої концентрації імпульсних факторів (позитивного та негативного урбаністичного досвіду); синтезовано концепцію гетеротопного моделювання міської тканини та обґрунтовано її основні положення та прогнозовані результати; впроваджено в українську урбаністику інформація про існування стрибкоподібного (імпульсного) розвитку містобудівної тканини; окреслено поняття імпульсного фактору, як основної смислової категорії пізньоіндустріальної урбаністики, виявлено його системотворчі риси та функціональні завдання; обґрунтовано та сформульовано засади теорії імпульсів як нової урбаністичної стратегії для ефективного управління містобудівним розвитком у XXI столітті; класифіковано основи прикладної теорії імпульсів розвитку міст, зокрема тих, що діють в перехідних станах їхньої трансформації; на основі узагальнення досвіду містобудівельної практики та аналізу вводяться поняття: урбаністичний імпульс, імпульсний фактор; установлено дві форми розвитку міст – еволюційна та імпульсна.

Наукові результати дослідження актуальні при адаптації управлінських рішень міського розвитку. Важливим є використання результатів дослідження для проведення передпроектного аналізу міського середовища, корегування та розробки містобудівної документації місцевого рівня, впровадження у навчальні курси студентів архітектурних вищих навчальних закладів. Це свідчить про практичне значення отриманих наукових результатів.

Основні результати дисертації знайшли апробацію на 18 наукових і науково-практичних конференціях та опубліковані в 26 наукових працях.

Зміст основних положень дисертації розкривається у вступі і п'яти розділах, узагальнено у висновках до розділів і загальних висновках.

У першому розділі «Стан вивченості та особливості моделювання розвитку великого міста» виконаний розгляд матеріалів джерельної бази теорії та практики містобудування. При цьому були враховані актуалізовані пріоритетні чинники «доіндустріальної», «індустріальної» та «постіндустріальної» доби. У аналітичному обігу автором було вивчено значна кількість першоджерел еволюції урбаністики на межі XX-XXI ст. Умовно матеріали дослідження були розглянуті у консервативному, контекстуальному, синтетичному та перформативному сенсі. В результаті такий підхід дозволив поділити їх умовно на три групи: футуристичні; маніфестаційні; рефлексивні. В результаті це дозволило висновок про наявність двох типів перспектив формування містобудівних структур. Перший тип це поширення ознак «моногенності», а другий тип набуває характеру суми «гетеротопій».

У другому розділі «Методологічні основи дослідження імпульсного розвитку урбаністичної структури великого міста» проведено структурування застосованих методів дослідження імпульсних факторів у розвитку міст, які автором поділені у два великі масиви. Визначення універсальних закономірностей розвитку міст постіндустріальної доби (в межах якої простежуються приклади стрибкоподібного росту), та дослідження феномену стрибкоподібного розвитку міст (у різних історичних проявах). Був проведений пошук ефективної моделі синтезу цих двох масивів, що дозволило автору науково ствердити про можливість імпульсного розвитку великого міста у XXI столітті.

У третьому розділі «Форми та досвід розвитку міст внаслідок дії імпульсних факторів» був розглянутий феномен стрімкого розвитку містобудівної структури за короткий проміжок часу. Розгляд історичного досвіду формування міст виходив із передумови виокремлення групи населених місць, розвиток яких був характерним двома ознаками росту – стрімкістю у часі та масштабністю за територією. Це дозволило автору у процесі проведення дослідження населені місця розділити на дві категорії: еволюційні та імпульсні. Під еволюційними розуміються міста, що розвивалися поступово, без помітних стрибків від початкового ядра, шляхом тривалого накопичення ускладнень, або такі, що пройшли більш швидко еволюцію, однак без стрибкоподібних змін. Імпульсними – міста, для яких характерним є етап різкого пришвидшення розвитку, мають форму чітко виражених змін: інфраструктурні; соціально-демографічні; економічні; міфотворчі.

У четвертому розділі «Мотивації населеності та їх містоперетворювальний потенціал» розглядається явище поліімпульсності. Автор наводить приклади міст унікально великих масштабів (гіперміста) постіндустріальної епохи, які по чисельності населення дорівнюють або перебільшують чисельність окремих держав. При цьому досліджуються умови виникнення «поліцентричної структури» що сприяє механізмам імпульсивного розвитку окремим ділянкам міста. У результаті автором висувається гіпотеза про існування «трьох принципових запитів» у сфері житлового будівництва. Перший варіант це високий рівень щільності, що інтегрований у «змішане» середовище (mixed use). Другий варіант «розріджена компіляція» високої щільності із «субурбізованим» змістом. Третій варіант що поєднує переваги двох попередніх типів. Автор робить висновки про існування універсальних факторів «поліімпульсного розвитку» на основі аналізу розвитку міст у США та інших держав.

У п'ятому розділі «Поліімпульсний розвиток постіндустріального міста» надається розгорнута конкретизація теоретичних принципів імпульсного розвитку постіндустріального міста. Постають питання неоднозначності тенденції до подальшого росту відсотку міського населення та його чисельного домінування у XXI столітті за рахунок розвитку надвеликих міст. Було виявлено, що такі міста найбільшою мірою сформували життєпростір широкого вибору. У дослідженні констатується,

що структурна трансформація гіперміста, під впливом постіндустріальних факторів, змінює їх містобудівну тканину в напрямку формування самодостатніх зон близької, в ідеалі пішохідної доступності. Вважається що площа забудови є важливим чинником однак, сама площа, ще не є достатнім показником визначення нової містобудівної структуризації. Автором наголошується про категорію, відому як «оптимальна щільність», або «оптимальна компактність». У такому контексті розглядаються такі фактори: доступності, самодостатності, фаворитивності, мобілізації та мобілізаційності, які сприяють формуванню локальних житлових утворень – кластерів. У дослідженні констатується, що локальний житловий кластер є відносно самодостатньою структурою горизонтальної сусідської спільноти, але одночасно слабо релевантний до зовнішньої ландшафтно-кліматичної кон'юнктури. Приділено значну увагу до міста Львів, як демонстрація набутого практичного досвіду автора та можливість практичного застосування наукових результатів дослідження.

Узагальнення результатів дослідження відбулось із залученням значної кількості аналітичних матеріалів по прикладам розвитку міст, що дозволило визначити дві форми еволюції міст: еволюційну та імпульсну. В свою чергу це дозволило пошукувачу запропонувати побудову нового наукового напрямку – теорії імпульсів в урбаністичному розвитку великого міста.

Текст дисертації написаний зрозумілою літературною мовою в науковому стилі. Разом з тим, в процесі розгляду матеріалів дисертаційного дослідження виникли зауваження.

Їх зміст полягає в наступному. Створення універсальної наукової теорії, що пояснює процеси, як появи міст у історичній аспекті та одночасно пояснює сучасні процеси урбанізації, є вкрай складною науковою проблемою. Різнофазовість розвитку міст на протязі свого існування достатньо відома наукова істина у теорії містобудування. Перехід от одноцентрових планувальних структур до баготоцентрових, пороги зростання та еволюційні зміни і інш.. потребувало на наш погляд адаптації такої аналітичної інформації до сучасних теоретичних надбань. Розрив модернестичної парадигми теорії містобудування відбувся на основі поширення теорії складності, теорії нелінійності, теорії хаосу, теорії катастроф та теорії фракталів (Ж. Деліз, Б. Мандельброт і інш.), виникли умови формування нової науки синергетики (Г. Хакен). Синергетика вивчає процеси самоорганізації у складних системах до яких відносять і урбаністичні системи.

Поза увагою автора залишились такі об'єкти і процеси що супроводжували їх появу, це - глобальні міста або світові міста (Г. Рід, П. Тейлор, Дж. Фрідман). Ієрархія глобальних міст та перспективи їх розвитку засновані на принципово нових, інноваційних чинниках, що притаманні інформаційному суспільству. Так наприклад, місто Цюріх з населенням 0,8 млн. осіб., вище по рейтингу чим «велике» місто Сан-Франциско (Сан-Хосе, Окленд) сукупне населення якого становить 8,5 млн осіб. Також, поза уваги

залишилися урбаністичний досвід у Китаю, будівництво нових міст. Імпульсно побудоване нове місто Ордос з розвинутою виробничою, інженерно-транспортною та соціальною інфраструктурою, розраховане на 1 млн. осіб, але в ньому проживає постійно близько 20 тис. мешканців. Нове місто Цяндучен розраховане на 100 тис. мешканців зовсім не заселене та інш. Всього більше 20 нових міст є містами «примарами».

Наступне зауваження, це застосування термінів. По тексту дисертаційного дослідження та по тексту автореферату використовуються терміни та словосполучення, як то «велике місто», «великі населені пункти», «надвелике місто», «гіпермісто», «містобудівна тканина», «міська тканина», «населений простір», «гетеротопне моделювання міської тканини» та інш. без відповідних пояснень, що саме автор має на увазі. Крім того, окремі урбаністичні об'єкти, що досліджуються по тексту дисертації отримали різні терміни і словосполучення. Наприклад, міська агломерація Сан-Франциско, що досліджується, має по тексту різні терміни та словосполучення: «урбаністична тканина», «урбаністичний ареал», «мікро-ойкумена» (стор. 234, Рис. 4.2., стор. 239, Рис. 4.3.). На превеликий жаль, такі приклади по тексту не поодинокі, що ускладнює понятійний зміст дисертації.

Понятійна-термінологічна система, як упорядкована система термінів певної галузі науково-практичної діяльності, що склалась у відповідності до вимог об'єктивності, ієрархічності, системності, точної змістовної орієнтації, стислості та чіткості визначення повинна була стати частиною проведеного дисертаційного дослідження. Бажано було би також, мати одноосібну наукову монографію автора, публікація якої передувала би публічному захисту дисертації.

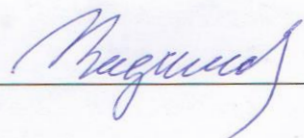
Матеріали дослідження опубліковані в офіційно затверджених виданнях, апробовані на республіканських і міжнародних конференціях. Вони впроваджені в наукові дослідження, проектно-прогнозні пропозиції й у навчальний процес, що підтверджено відповідними актами і довідками. Автореферат відповідає змісту дисертації, а сама дисертація – спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Зміст і оформлення дисертації та автореферату відповідають діючим державним стандартам.

Матеріали кандидатської дисертації. на тему: «Принципи художньо-конструкторського моделювання транспортних засобів для сімейного автотуризму», що захищена в 1993р. за спеціальністю 17.00.06 – не знайшли використання у висновках і результатах його докторської дисертації.

Беручи до уваги викладене вище, можна констатувати, що дисертація. «Теорія імпульсів в урбаністичному розвитку великого міста», в якій розкритий механізм впливу імпульсних факторів на розвиток сучасного міста є завершеним науковим дослідженням. В цьому дослідженні вирішена важлива наукова проблема - розробки основ теорії імпульсів для визначення урбаністичної стратегії.

Все це дає право стверджувати, що дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України до докторських дисертацій, а її автор Павлів Андрія Петрович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора архітектури зі спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

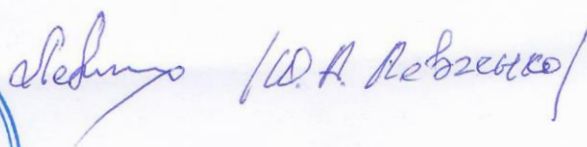
Доктор архітектури,
професор

В.М. Вадімов

15 листопада 2019 р.

Підпис В. М. Вадімова засвідчую.

/О.А. Ребенко/